

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/D2026-86-274>

УДК 069:008(4:477)

## ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЇВ ПРОСТО НЕБА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

### CHALLENGES IN THE FUNCTIONING OF OPEN-AIR MUSEUMS IN EUROPE: IMPLICATIONS FOR UKRAINE

Макеєва Анастасія Олександрівна

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1372-7822>

**Makeieva Anastasiia**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

У статті досліджено основні проблеми функціонування музеїв просто неба в країнах Європи та визначено можливості використання відповідного досвіду в Україні. Актуальність теми зумовлена необхідністю модернізації діяльності українських музеїв просто неба в умовах обмеженого фінансування, цифровізації культурної сфери та сучасних суспільних викликів. У дослідженні застосовано методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та системного підходу. Встановлено, що ключовими проблемами функціонування музеїв просто неба є висока вартість утримання та реставрації об'єктів, сезонність туристичних потоків, недостатній рівень цифровізації, дефіцит кваліфікованих кадрів і слабка інтеграція з місцевими громадами. Обґрунтовано практичні напрями адаптації європейського досвіду для підвищення ефективності діяльності музеїв просто неба в Україні, зокрема у сфері управління, цифрових технологій, подієвого туризму та збереження культурної спадщини.

**Ключові слова:** музеї просто неба, культурна спадщина, проблеми функціонування, цифровізація, сталий розвиток, Україна.

The article examines the main challenges affecting the functioning of open-air museums in European countries and identifies possibilities for applying relevant experience in Ukraine. The relevance of the study is determined by the growing importance of cultural heritage preservation, the transformation of museums into multifunctional socio-cultural institutions, and the need to modernize Ukrainian open-air museums under conditions of limited funding, digital transformation, and contemporary social challenges. Open-air museums today function not only as institutions for preserving traditional architecture and ethnographic collections, but also as educational, tourist, and communication platforms that contribute to regional development and cultural identity preservation. The purpose of the study is to identify the key problems influencing the activities of European open-air museums and to generalize practical approaches that can be adapted to the Ukrainian context. The methodological basis of the research includes analysis, synthesis, comparison, generalization, and a systematic approach. These methods made it possible to compare European and Ukrainian museum practices and determine effective directions for improving museum activities. The study demonstrates that the functioning of open-air museums is influenced by financial, organizational, technological, and social factors. The main challenges include the high cost of maintaining historical wooden structures, seasonal tourist flows, insufficient digitalization, lack of qualified specialists, and limited cooperation with local communities. The analysis shows that European museums address these issues through preventive conservation, diversified funding, interactive programs, digital technologies, and community involvement. The practical value of the article lies in identifying перспективних напрямів модернізації українських музеїв просто неба. The proposed approaches may be used to improve museum management, strengthen cultural tourism, expand digital services, and ensure more effective preservation of cultural heritage.

**Keywords:** open-air museums, cultural heritage, problems of functioning, digitalization, sustainable development, Ukraine.

**Постановка проблеми.** Нині музеї просто неба відіграють важливу роль у культурному просторі як осередки збереження матеріаль-

ної та нематеріальної культурної спадщини, що відображають традиційний спосіб життя, побут, архітектуру, ремесла та звичаї різних



народів. У країнах Європи такі установи є доволі значущими у формуванні національної ідентичності, розвитку внутрішнього та міжнародного туризму, а також у забезпеченні сталого використання історико-культурних ресурсів. Завдяки впровадженню локальних громад, диверсифікації джерел фінансування та активному використанню маркетингових інструментів європейські музеї просто неба демонструють високий рівень конкурентоспроможності та суспільної значущості. Водночас, незважаючи на успішний досвід функціонування, музеї просто неба в країнах Європи стикаються з низкою нагальних проблем, зокрема регіонального, національного чи глобального рівня. Для України дослідження наявних проблем, що впливають на діяльність музеїв просто неба, набуває особливої актуальності, оскільки вітчизняні музеї просто неба функціонують в умовах обмеженого фінансування, недостатнього рівня інфраструктурного забезпечення, потреби в оновленні управлінських підходів і негативного впливу російсько-української війни. За цих умов вивчення та узагальнення проблем функціонування європейських музеїв просто неба зумовлює визначення не лише типових викликів, притаманних цьому типу музейних закладів, а й окреслення напрямів оптимізації діяльності українських музеїв на основі перевіреної міжнародної практики.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Протягом тривалого періоду в європейській науковій парадигмі значно посилилася увага до проблем адаптації музеїв до кліматичних, економічних, безпекових і технологічних чинників впливу. Питання специфіки функціонування музеїв просто неба в країнах Центральної та Східної Європи досліджують П. Тішляр та Л. Ягошова [1], які підкреслюють їхню роль у збереженні локальної ідентичності та популяризації культурної спадщини. Аспект цифровізації музейного простору розглядають грецькі вчені К. Авлоніту, Е. Пападакі та А. Кавура [2], наголошуючи на можливостях і потенційних труднощах у впровадженні технологій у музейну діяльність. Болгарські дослідники Р. Іванов і В. Велкова [3] зосереджуються на використанні цифрових інструментів для активнішого залучення відвідувачів і можливості здобуття кращого досвіду. Проблеми сталого розвитку закладів культури у загальному розумінні висвітлено у працях Е. Боріна, М. Черкветті та Л. Лабаронн [4]. Український досвід останніх років істотно відрізняється від більшості європейських країн через вплив

повномасштабної війни. У вітчизняних наукових працях дослідники Н. Трусова та А. Трусова [5], І. Посохов [7] та ін. розглядають музеї просто неба як вагомий інструмент збереження національної культурної спадщини у контексті воєнних викликів, розвитку туризму через призму застосування принципів сталого розвитку та повоєнного відновлення регіонів. Отож, аналіз сучасних досліджень засвідчує, що проблемними аспектами функціонування музеїв просто неба є фінансування, збереження автентичності, діджиталізація, формування кадрового корпусу та адаптація до нових суспільних випробувань.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Мета статті полягає в окресленні актуальних проблем функціонування музеїв просто неба в європейських країнах та узагальнення провідних практик їх подолання для можливості впровадження цього досвіду в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Музеї просто неба є важливими установами, що відповідають за збереження культурної спадщини та несуть у собі певні цінності, що пов'язані з традиціями, звичаями та духовним спадком. Вони зазнали значних змін протягом років, переходячи від періоду, коли найбільша цінність полягала у демонстрації творів культури та мистецтва до сьогодення, коли культурна спадщина є результатом розвитку суспільства, його цінностей та потреб. Варто зауважити, що нині функціонування музеїв просто неба супроводжується низкою проблем, які залежать як від обставин регіонального значення, так і від глобальних викликів.

Першочергово доцільно виділити проблемні питання фінансового та організаційного характеру. Так, нагальним постає аспект дороговартісного утримання історичних будівель на відкритому просторі. Дерев'яні конструкції, що переважають в основі експозицій музеїв просто неба, потребують постійного моніторингу та своєчасної реставрації. Постійна дія опадів, підвищеної вологості, різких кліматичних змін значно прискорює процеси старіння деревини, спричиняє деформацію споруд, утворення щілин і можливу повну втрату окремих елементів. З огляду на ці чинники, вказані музейні установи потребують регулярного технічного обстеження архітектурних об'єктів, проведення профілактичних консерваційних процедур і залучення кваліфікованих реставраторів. Такі роботи є доволі затяжними у часі та фінансово затратними,

тому забезпечення стабільного фінансування є однією з ключових умов їх ефективного функціонування. Як зазначають італійські вчені Е. Борін, М. Черкветті та Л. Лабаронн [4], сучасні музейні установи дедалі частіше схильються до впровадження змішаних моделей фінансування, поєднуючи державну підтримку з коштами, що залучаються з міжнародних грантових програм, спонсорської допомоги, благодійних внесків і власних надходжень від реалізації туристичних послуг. Такий підхід дозволяє не лише підтримувати належний технічний стан експозицій, а й забезпечувати подальший розвиток музейної діяльності та впровадження інноваційних форм роботи з відвідувачами.

У цьому контексті доцільно окреслити приклад ефективного збереження дерев'яної архітектури у Norsk Folkemuseum, що функціонує в м. Осло (Норвегія). Саме так ефективно функціонує спеціалізована програма превентивної консервації, коли фахівці установи здійснюють регулярний моніторинг стану споруд, контролюють рівень вологості, перевіряють конструкції на наявність грибкових уражень і пошкоджень комахами, а також проводять дрібні ремонтні роботи до виникнення серйозних руйнувань. Такий підхід дозволяє зменшити витрати на масштабну реставрацію та забезпечує довготривале зберігання автентичних споруд [7]. Така практика може бути успішно впроваджена в Україні, зокрема у великих музеях просто неба, як-от у Національному музеї народної архітектури та побуту України, Музеї народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького, Закарпатському музеї народної архітектури та побуту та ін.

Затребуваність музеїв просто неба та, власне, їх ефективність діяльності значною мірою залежить від чисельності туристично-екскурсійних потоків, оскільки прибуток від реалізації квитків і сувенірів, проведення тематичних культурних заходів, майстер-класів становлять важливу частину їхніх бюджетів. Однією з характерних проблем для переважної більшості європейських музеїв просто неба є аспект сезонності відвідування. Найбільша чисельність туристів припадає на теплу пору року, з травня до вересня, і суттєво знижується у холодні місяці. Таким чином, музейні установи починають активно розширювати календар подій, щоб підтримувати інтерес відвідувачів протягом року. З метою усунення чинності сезонності музеї просто неба організовують фестивалі тради-

ційної культури, тематичні ярмарки та інтерактивні програми у форматі. За висновками українського науковця І. Посохова [6], такі форми роботи з аудиторією суттєво підвищують туристичну привабливість музеїв і мотивують до повторних візитів.

Упродовж останніх десятиліть надзвичайно актуальним залишається питання цифровізації музейної діяльності у країнах Європи. Завдяки впровадженню та застосуванню мобільних додатків, інтерактивних карт, аудіогідів, 3D-моделей і віртуальних турів відвідування стає значно інформативнішим, атрактивнішим і доступнішим для різних категорій споживачів музейного продукту. Разом з тим, використання сучасних цифрових технологій супроводжується низкою суттєвих проблем. Насамперед, це значні фінансові витрати на створення відповідного мультимедійного контенту, оцифрування музейних колекцій, закупівлі серверного обладнання, технічної підтримки цифрових сервісів та ін.

Також нагальною є проблема наявності кваліфікованих кадрів, які б мали професійні компетентності для впровадження цифрових рішень, IT-навички, вміння 3D-моделювання, цифрової комунікації та управління даними. Більшість музеїв просто неба, особливо регіонального значення, не мають таких працівників у штаті, що змушує їх залучати зовнішніх підрядників і збільшує витрати на оплату праці. Вирішення вказаного проблемного питання на теренах України доцільно здійснювати поетапно, впроваджуючи цифрові рішення у діяльність музеїв просто неба з урахуванням фінансових можливостей та технічної готовності установ. Так, значна кількість музеїв просто неба вже почала застосовувати у своїй діяльності відносно незатратні інструменти та сервіси. Щодо пошуку додаткових джерел фінансування, то доцільним, на нашу думку, є вивчення питання їх отримання за рахунок Українського культурного фонду, Національного бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні, а також інших міжнародних ініціатив з цифрового збереження культурної спадщини.

Окремою проблемою, що нині постає у контексті цифровізації, є недостатня технічна спроможність підтримувати вказані сучасні впровадження. Це пов'язано з тим, що на території музейних установ не завжди забезпечено стабільне інтернет-покриття, доступ до електропостачання та належне обладнання для роботи цифрових сервісів. Тут також виникає питання у можливостях

відвідувачів сприймати та повноцінно використовувати цифрові технології, адже не всі користувачі мають смартфони або достатні цифрові навички, тому такі інструменти повинні доповнювати експозиції, а не замінювати традиційні форми інтерпретації музейних об'єктів. Тож, за результатами дослідження науковців Р. Іванова та В. Велкової [3] основними бар'єрами для розвитку так званих «smart museums» є висока вартість впровадження, проблеми масштабування технологій і недостатня кваліфікація кадрового корпусу. Ключова ідея полягає у тому, що успішна цифровізація можлива лише за умови інтеграції технологій у загальну стратегію розвитку музейної установи [2].

Доцільно також акцентувати увагу на такій проблемі як недостатній рівень взаємодії музеїв просто неба з місцевими громадами. Нині європейський підхід наголошує на тому, що музей має бути активним учасником соціально-економічного розвитку території, де він розташований, адже в іншому випадку його вплив на розвиток регіону залишається обмеженим. Перш за все, без залучення місцевих майстрів, носіїв нематеріальної культурної спадщини та фольклорних колективів музей просто неба втрачає можливість автентично репрезентувати культурні надбання національного значення. Також, якщо у музейній установі відсутні партнерські зв'язки з органами місцевого самоврядування, туристичним бізнесом та освітніми установами, то це може значно зменшувати фінансові можливості та знижувати рівень туристичної привабливості.

Цей проблемний аспект доцільно вирішувати шляхом запровадження принципів сталого розвитку у діяльність музеїв просто неба. Наразі доволі значна кількість музеїв вже перейшли до цієї моделі, оскільки вона забезпечує баланс між збереженням історико-культурних ресурсів, фінансовою життєздатністю, екологічною відповідальністю та вигодою для місцевої громади. У зазначеному контексті варто наголосити, що така синергія здатна об'єднувати музейні установи, місцевих жителів, освітні заклади й туристичні організації для спільного збереження та популяризації спадщини. У результаті музей просто неба стає платформою для проведення фестивалів, ярмарків, майстер-класів, навчальних програм та розвитку місцевого підприємництва [8].

Висвітлюючи цю проблему у контексті українського досвіду, доречно зазначити, що

вона є особливо актуальною, оскільки більшість вітчизняних музеїв просто неба мають значний культурний потенціал, але не завжди достатньо інтегровані в місцеві стратегії розвитку. Тож впровадження механізмів, що вже успішно використовуються в європейському досвіді передбачатиме розширення можливостей співпраці з територіальними громадами, залучення майстрів народного мистецтва, розвиток волонтерства та створення спільних туристично-екскурсійних продуктів. Таким чином, ми наголошуємо на тому, що участь місцевих громад є не допоміжною опцією, а стратегічним чинником успішного функціонування музеїв просто неба. Від рівня цієї взаємодії залежить подальший розвиток музейної установи та можливість усунення вищезазначених проблем, зокрема збереження автентичності експозицій, фінансова стійкість музею та його внесок у соціально-економічний розвиток території.

Отже, аналіз досвіду функціонування музеїв просто неба в країнах Європи дозволяє виокремити комплекс взаємопов'язаних проблем, що визначають ефективність їхньої діяльності. Європейська практика свідчить, що успішне подолання цих викликів ґрунтується на поєднанні превентивної консервації, диверсифікації джерел фінансування, розвитку інтерактивних і цифрових сервісів, активного розвитку подієвого туризму в межах музейних установ та інтеграції музеїв у стратегії регіонального розвитку. Застосування цих підходів в Україні сприятиме підвищенню фінансової стійкості, збереженню національної культурної спадщини та посиленню ролі музеїв просто неба як важливих центрів культури, освіти й туризму.

**Висновки.** Проведене нами дослідження засвідчило, що музеї просто неба в країнах Європи функціонують як багатофункціональні культурні установи, успішність яких визначається здатністю поєднувати збереження культурного надбання країни з сучасними підходами до управління, комунікації та розвитку взаємодії з відвідувачами. З'ясовано, що ключовими проблемами залишаються дороговартісність утримання архітектурних споруд, залежність від сезонних туристичних потоків, обмеженість ресурсів для цифрової трансформації, нестача кваліфікованих фахівців і недостатній рівень інтеграції музеїв у розвиток місцевих громад. Водночас, європейська практика демонструє, що ці виклики цілком можливо подолати завдяки системному управлінню, диверсифікації джерел фінан-

сування, розвитку партнерств із громадами, впровадженню інтерактивних форм роботи та використанню цифрових технологій. Для України особливо важливим є перехід від фрагментарного впровадження окремих ініціатив до формування цілісної стратегії розви-

тку музеїв просто неба. Така реалізація сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських музеїв просто неба, зміцненню їхньої фінансової стабільності та зростанню ролі у збереженні національної культурної спадщини й розвитку регіонів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tišliar, P., Jagošová, L., Kušnierz-Krupa, D., & Ivashko, O. Specificities of the presentation of open-air museums in selected countries of Central and Eastern Europe. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. № 13(1):47-66. 2025. DOI: 10.46284/mkd.2025.13.1.3
2. Avlonitou, C., Papadaki, E., & Kavoura, A. How Smart Can Museums Be? The Role of Cutting-Edge Technologies in Making Modern Museums Smarter. *F1000Research / Sustainability*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.12688/f1000research.156212.2>
3. Ivanov, R., & Velkova, V. Analyzing visitor behavior to enhance personalized experiences in smart museums: A systematic literature review. *Computers*. 14(5). 2025. P.191. DOI: <https://doi.org/10.3390/computers14050191>
4. Borin, E., Cerquetti, M., & Labaronne, L. Cultural institutions facing the challenge of sustainability: from theory to practice. «*Il capitale culturale*». N. 32, 2025. P. 25-38. DOI: <https://doi.org/10.13138/2039-2362/4191>
5. Trusova, N., & Trusova, A. Implementation of tourism potential in the context of sustainable development of the regions and the national economy of Ukraine. *Innovation and Sustainability*. 5(5). 2025. P. 18-29. DOI:10.31649/vis/3.2025.18
6. Ivan Posokhov. (2025). "Living history" as a tourist product: typology of international practices. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*. № 22. 2025. P. 221-232. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-22>
7. Norsk Folkemuseum. URL: <https://norskfolkemuseum.no/> (дата звернення: 09.05.2026)
8. Grammalidis, N., Pavlis, E. Ecomuseums in the Digital Age: Revitalizing Rural Heritage Through Participatory Technologies. In: Kavoura, A., Gretzel, U., Vrana, V. (eds) *Strategic Innovative Marketing and Tourism. ICSIMAT 2025. Springer Proceedings in Business and Economics*. Springer, Cham. 2026. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-032-12968-0\\_89](https://doi.org/10.1007/978-3-032-12968-0_89)

#### REFERENCES:

1. Tišliar, P., Jagošová, L., Kušnierz-Krupa, D., & Ivashko, O. (2025). Specificities of the presentation of open-air museums in selected countries of Central and Eastern Europe. *Muzeológia a Kultúrne Dedičstvo*, 13(1), 47–66. <https://doi.org/10.46284/mkd.2025.13.1.3>
2. Avlonitou, C., Papadaki, E., & Kavoura, A. (2025). How smart can museums be? The role of cutting-edge technologies in making modern museums smarter. *F1000Research*. <https://doi.org/10.12688/f1000research.156212.2>
3. Ivanov, R., & Velkova, V. (2025). Analyzing visitor behavior to enhance personalized experiences in smart museums: A systematic literature review. *Computers*, 14(5), Article 191. <https://doi.org/10.3390/computers14050191>
4. Borin, E., Cerquetti, M., & Labaronne, L. (2025). Cultural institutions facing the challenge of sustainability: From theory to practice. *Il Capitale Culturale*, 32, 25–38. <https://doi.org/10.13138/2039-2362/4191>
5. Trusova, N., & Trusova, A. (2025). Implementation of tourism potential in the context of sustainable development of the regions and the national economy of Ukraine. *Innovation and Sustainability*, 5(5), 18–29. <https://doi.org/10.31649/vis/3.2025.18>
6. Posokhov, I. (2025). "Living history" as a tourist product: Typology of international practices. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, 22, 221–232. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-22>
7. Norsk Folkemuseum. (n.d.). *Norsk Folkemuseum*. <https://norskfolkemuseum.no/> (accessed: May 9, 2026).
8. Grammalidis, N., & Pavlis, E. (2026). Ecomuseums in the digital age: Revitalizing rural heritage through participatory technologies. In A. Kavoura, U. Gretzel, & V. Vrana (Eds.), *Strategic Innovative Marketing and Tourism (ICSIMAT 2025)*. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer. [https://doi.org/10.1007/978-3-032-12968-0\\_89](https://doi.org/10.1007/978-3-032-12968-0_89)

Дата надходження статті: 23.04.2026

Дата прийняття статті: 18.05.2026

Дата публікації статті: 28.05.2026